

# Izbrišimo taborišča, ne ljudi

Intervju  
z Robertom  
Pignonijem

Roberto Pignoni je profesor geometrije na univerzi *La Sapienza* v Rimu. Predaval je na več italijanskih univerzah, konec 80. let pa tudi na Univerzi Mogadiš v Somaliji. Po razpadu države je bil angažiran na področju pravic somalskih študentov in študentk, ki so jim italijanske oblasti onemogočile prihod v Italijo in s tem tudi študij na italijanskih univerzah. V tem času se je uveljavil tudi kot prevajalec in publicist; objavlja v italijanskih časopisih, kot sta *Il Manifesto* in *Liberazione*.

Zadnja leta je angažiran na področju zagovora pravic Romov (predvsem v Italiji), priseljencev/priseljenk in izbrisanih. Deluje v aktivistično-raziskovalni italijansko-slovenski skupini Karaula MiR (*Migrazioni-Resistenze* oziroma Migracije-Odpornišтво) in je sodelavec Mirovnega inštituta pri projektu, ki deluje na področju pravic izbrisanih. Robertova zasluga pri tožbi izbrisanih na Evropsko sodišče za človekove pravice je ključna, bil pa je tudi eden od organizatorjev in udeležencev Karavane izbrisanih v Evropski parlament.

*J. Z.: Z izbrisanimi intenzivno sodeluješ vsaj od leta 2005 naprej. Kako se je to sodelovanje razvijalo v povezavi s tvojim aktivističnim delovanjem v Italiji?*

R. P.: Vse skupaj se je začelo s partizani. Skupaj z italijanskimi in slovenskimi sodelavci/sodelavkami se že več let ukvarjamo z zbiranjem pričevanj, spominov na delovanje partizanov, na tisto razsežnost odpornišтва, ki se je razvila med drugo svetovno vojno in je še danes aktualna. V pogovorih s partizani smo ugotovili, da sta partizanstvo in migracija zelo prepleteni temi: veliko partizanov iz Furlanije je moralo po drugi svetovni vojni emigrirati, obenem pa morajo številni današnji priseljenci, če hočejo preživeti, postati nekakšni sodobni partizani. To je bila tudi vsebina tridnevnega srečanja v furlanskem Tarcentu »*O partigiano* – skupnost, izraz, govornica odpornišтва« oktobra 2004. Na tem srečanju, ki je bilo v Italiji precej odmevno, smo se spraševali o povezavah med zgodovinskim spominom in politično zavestjo. Zanimalo nas je, česa se lahko naučimo iz

preteklih izkušenj odpornišva. Udeleženci in udeleženske iz Slovenije so takrat opozorili na problem izbrisa. Tako je ta tema prišla zraven. Zbiranje pričevanj o partizanstvu nas je pripeljalo do odločitve, da se angažiramo proti napovedani ustanovitvi centra, ki zapira in deportira priseljence [CPT – *Centro di permanenza temporanea*] v Gradišču pri Soči [Gradisca d'Isonzo], to je manjši kraj pri Gorici. Šokiralo me ni le to, da so oblasti ustanovljale tak center – čeprav je že to dovolj grozljivo –, ampak tudi njegova predvidena lokacija. Ta center je bil odprt lani [2006] in se nahaja na območju, kjer je bila med drugo svetovno vojno cela vrsta koncentracijskih taborišč. Tega ne pripisujem naključju; med današnjim centrom za tujce in takratnimi koncentracijskimi taborišči vidim politične in zgodovinske analogije. Nekdanji partizan Riccardo Giacuzzo, komandant italijanske partizanske brigade *Trieste*, ki se je po drugi svetovni vojni preselil v Piran, me je nekoč opozoril na presenetljivo geografsko bližino: »Če se ozreš okoli centra za tujce v Gradišču – prav tam, zelo blizu, je bilo med vojno taborišče Zdravščina«. Zdravščina, ki so ga v italijanščini preimenovali v *Poggio Terza Armata*, je bilo eno od približno dvesto taborišč italijanskega fašističnega režima. O tem pa se v Italiji redko govori, saj se italijanska družba še vedno noče soočiti z odgovornostjo in krivdo fašističnega režima. Taborišče Zdravščina se je od bolj znanih taborišč, kot sta na primer Gonars in Visco, razlikovalo po tem, da so vanj večinoma zapirali in tudi mučili tiste Slovence in Slovenke iz Vipavske in Soške doline, ki so leta 1919 ali pozneje postali italijanski državljani in so bili antifašisti. Zdravščina ni bila le koncentracijsko taborišče, temveč tudi mučilnica.

*J. Z.: Kaj ste storili s temi ugotovitvami? Gre za vprašanje, kako družbi oziroma skupnosti, kjer živimo, postaviti nekakšno ogledalo?*

R. P.: Na podlagi te pretresljive geografske in simbolne povezave med nekdanjim taboriščem Zdravščina in sedanjim centrom za tujce

<sup>1</sup> Film na Drugi strani reke, *Dall'altra parte del fiume*, je posnela raziskovalno-aktivistična skupina Karaula MiR, 2005, trajanje: 52'.

<sup>2</sup> Jasminka Dedić, Vlasta Jalušič in Jelka Zorn (2003): *Izbrisani. Organizirana nedolžnost in politike izključevanja*. Ljubljana, Mirovni inštitut.

v Gradišču smo začeli razmišljati o potrebi po dokumentiranju kontinuitete med preteklostjo in sedanostjo. Odločili smo se, da bomo posneli dokumentarni film s povednim naslovom *Na drugi strani reke*.<sup>1</sup> Film, ki je nastajal leta 2005 v sodelovanju med italijanskimi in slovenskimi raziskovalci in filmskimi ustvarjalci, smo potem predvajali v številnih italijanskih mestih in na nekaterih filmskih festivalih (na primer na Avstrijskem *Diagonale*), žal pa v Sloveniji ni zbudil večjega zanimanja.

V filmu smo se, med drugim, osredotočili na dve vprašanji: kdo so ljudje, ki jih zapirajo v centre za tujce, in kakšne informacije ima o tem domače prebivalstvo. V odgovor na prvo vprašanje smo intervjuvali ljudi brez državljanstva: priseljence iz različnih držav, begunce, pa tudi Rome, ki so se rodili in živijo v Italiji. Tudi njih zapirajo v centre za tujce, tako kot se je to zgodilo izbrisanim v Sloveniji. Intervjuvali smo tudi nekatere izbrisane in podrobneje spoznali, pravzaprav podoživeli, njihove življenjske zgodbe. Moram reči, da sem bil precej pretresen. Ravno takrat sem bral vašo knjigo,<sup>2</sup> ki nam je bila v pomoč za poglobitev te teme.

Odgovor na drugo vprašanje filma pa smo iskali med domačim prebivalstvom Gradišča. Ljudi, ki so po velikonočni maši prihajali iz cerkve, smo spraševali, ali vedo za kakšno taborišče v njihovi okolici. Odgovarjali so, da bodisi ne poznajo nobenega, bodisi so omenjali oddaljena nacistična taborišča. To je bil neposreden dokaz, da nekdanjih italijanskih fašističnih taborišč ne poznajo niti ljudje, ki živijo v njihovi neposredni bližini.

*J. Z.: Torej je šlo sprva za raziskovanje in reflektiranje povezave med centrom za tujce, taborišči, priseljenci in izbrisanimi?*

<sup>3</sup> Evropsko sodišče za človekove pravice je 31. maja 2007 tožbo 11 izbranih proti Sloveniji sprejelo v obravnavo v delu, ki govori o povezavi izbrisa s kršitvami pravic do zasebnega in družinskega življenja ter diskriminacijo (8. in 14. člen Evropske konvencije o človekovih pravicah), glej European Court for Human Rights Portal, <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/portal.asp?sessionId=1073052&skin=hudoc-en&action=request>.

R. P.: Ta povezava je bila prisotna na večini demonstracij proti centru za tujce v Gradišču. Ko smo februarja 2005 organizirali sestanek v Ljubljani, kjer smo razpravljali o mobilizaciji proti temu centru, so se ga udeležili tudi tisti izbrisani, ki se jim je zdela taka kontekstualizacija problematike izbrisa ustrezna. Demonstracij v Gradišču 22. oktobra 2005 se je udeležila skupina izbranih iz Slovenije, spomnim se, da so nosili transparent »Nevidni globalne Evrope«. Nekateri izmed njih so bili tudi govorci na manifestaciji, ki se je začela pred zidovi nekdanjega taborišča Zdravščina na robu Gradišča. Kot v filmu smo tudi na teh demonstracijah naslovili vse tri vidike istega problema: pridrževanje in deportiranje priseljencev, izbris in nekdanja fašistična taborišča. Zato je bil naš slogan »Izbršimo taborišča, ne ljudi«.

Značilnost teh fenomenov je njihova nevidnost, zakritost. Pri izbrisu, na primer, imamo na eni strani posledice izbrisa, boj izbranih za pravice in politična vprašanja, ki izhajajo iz vsega tega. Na drugi strani smo soočeni z nevidnostjo izbrisa v širšem, evropskem kontekstu. Medtem ko sem v Sloveniji intenzivno sodeloval z izbranimi, sem se v Italiji nenehno srečeval s popolnim nepoznavanjem tega problema pri različnih skupinah ljudi. Niti sindikati niti odvetniki, katerih področje so človekove pravice, niso nikoli slišali za izbris. Slovenska vlada oziroma država je več kot deset let uspešno prikrivala ta zločin, kar pa ne bi bilo mogoče brez podpore v tujini. Tuje vlade pripomorejo, da ta problem ostaja bolj ali manj zakrit. Sam sem o izbrisu prvič slišal od skupine mladih ljudi, ki verjamejo, da je ta molk nevzdržen in nedopusten.

*J. Z.: Čeprav kolektivni boj za pravice izbranih obstaja vsaj od leta 2002, pa premoč interpreta-*

*cij vladajočih elit nad osebnimi izkušnjami izbranih ter nezmožnost širše javnosti za kritično refleksijo ohranjajo status quo. V takih razmerah vam je skupaj z izbranimi uspelo razviti in uresničiti zamisel o tožbi proti Republiki Sloveniji na Evropskem sodišču za človekove pravice v Strasbourgu. Kako je nastala ta ideja in kako je bilo tožbo dejansko mogoče napisati brez razpoložljivih sredstev, vključno z jezikovnimi in drugimi ovirami?*

R. P.: Moje sodelovanje z izbranimi je postalo zares intenzivno prav v trenutku, ko sem glasno predlagal, da bi vložili tožbo na Evropsko sodišče. To sem rekel, preden sem sploh vedel, v kaj se spuščam. Tovariši in tovarišice v Sloveniji, naveličani vladne pasivnosti in neučinkovitosti mednarodnih institucij, so bili že precej obupani nad reševanjem te zadeve, kar se je izrazilo v njihovi gladovni stavki na Šentilju poleti leta 2005. Seveda sem jih želel prepričati, naj opustijo tak način stavke, saj je mnoge že sam izbris zdravstveno močno ogrozil. Ni jih bilo lahko prepričati, saj bi bila opustitev gladovne stavke lahko razumljena kot politični poraz. V takem položaju je bilo treba najti zelo prepričljiv in zares smiseln razlog, da bi si stakajoči lahko premislili. No, v resnici sem do takrat malo vedel o delovanju in pogojih za vložitev tožbe na Evropsko sodišče. Pozneje sem ugotovil, da so številna pravila tega sodišča postavljena tako, da ljudi, ki trpijo nasilje in nepravilnost, pogosto odvrtaajo od tega, da bi vložili tožbo. Eden glavnih pogojev za vložitev tožbe na Evropsko sodišče je na primer, da morajo biti najprej izčrpana vsa notranjepravna sredstva in da od vročitve odločbe, izdane na zadnji instanci v državi, ni minilo več kot šest mesecev. To pomeni, da je pri izbranih ta rok začel teči od izdaje odločbe ustavnega sodišča (torej leta 1999 oziroma 2003). Če lahko dokažeš, da to pravno sredstvo ni bilo učinkovito, potem se rok šestih mesecev šteje od takrat, ko so ljudje pretrpeli kršitve pravic oziroma odkar so za kršitev izvedeli v pravnem smislu. Na prvi pogled izbrisani ne ustrezajo temu kriteriju.<sup>3</sup> Na srečo

takrat vseh teh zahtev nisem natančno poznal in tako se nisem ubadal s tem, na kakšne težave vse lahko naletimo. Niti italijanske odvetniške pisarne *Lana-Lagostena Bassi*, ki je sestavila tožbo, takrat nisem poznal. Vedel pa sem, da je bila na Evropskem sodišču za človekove pravice Italija obsojena zaradi kršitev človekovih pravic v primeru izgonov Romov in zaradi kolektivne deportacije beguncev iz Lampeduze. Poznal sem tudi ljudi iz teh krogov, zato sem približno vedel, kje naj iščem odvetnike in odvetnice, ki bi bili pripravljeni brez plačila pripraviti tožbo v imenu izbrisanih in ki bi bili tudi dovolj usposobljeni in izkušeni za tak podvig.

*J. Z.: Tožbo vidim kot pomembno prelomnico v delovanju; vednost o izbrisu in boj za pravice se širita na transnacionalno prizorišče, izbrisani pa pri tem uporabijo konvencionalni način, torej pravni jezik, ki ga države razumejo do*

*potankosti in so ga v primeru izbrisnih zlorabile. Izbrisani so bili zatirani s pomočjo administrativnih postopkov, ovitih v pravni jezik in pravne formulacije, zdaj pa uporabljajo ravno ta jezik in ta sredstva zase, proti državi.*

R. P.: Res je, vendar je tak način boja s pomočjo transnacionalnih institucij zelo zahteven. Sredi intenzivnega procesa priprave tožbe sem se sam pri sebi vprašal, ali bi se tega sploh lotil in dal tako pobudo, če bi vnaprej poznal ozko grlo Evropskega sodišča, skozi katero lahko stečejo le redki primeri, in če bi imel dejansko predstavbo, kako bo to delo potekalo. Kot sem že rekel, je bila moja pobuda, pravzaprav obljuba, brez pravega pokritja. Takrat sem mislil, da ko bomo enkrat našli primerno odvetniško pisarno in se dogovorili, katere primere poslati na sodišče, bodo izbrisani podpisali pooblastila in stvar bo za nas bolj ali manj opravljena. Vendar ni bilo čisto tako. Najprej



Foto: Dare Čekeliš

Protest proti centru za tujce v Gradišču ob Soči, 22. 10. 2005

smo bili soočeni z množico zakonov, njihovih sprememb in amandmajev ter gorami osebnih odločb, pritožb in potrdil. Potem je bila tu še jezikovna ovira. Z Uršulo Lipovec Čebtron sva v italijanščini pojasnjevala slovenski pravni sistem pravnikom, ki so do tistega trenutka poznali le italijansko in mednarodno pravo.

V nekaj mesecih se je okoli tožbe vzpostavil močan kolektiv predanih posameznic in posameznikov z visokimi strokovnimi standardi, ki je delala na aktivističen način. Intervjuji z osebami, ki so bile izbrisane, so bili zelo poglobljeni, natančni. Odgovoriti smo morali na natančno določena vprašanja in priložiti vso dokazno dokumentacijo, temu pa je sledil prevod v angleščino in italijanščino. Zbrali smo več kot 60 izčrpnih intervjujev, podprtih z dokumentacijo. V Rimu smo celotno gradivo prediskutirali z odvetniki, ki so imeli različne interpretacije in vedno nova vprašanja. Odgovore smo iskali s pomočjo skupinskih diskusij z aktivisti in izbrisanimi. Jasminka Dedić, na primer, nam je bila v veliko pomoč. Odvetniki in odvetnice pisarne *Lana-Lagostena Bassi* so se odlično izkazali, saj so na podlagi zbranih pričevanj in zakonov ustvarili pravno filozofski okvir tožbe 11 tožnikov, pri tem pa so se držali pravil evropskega sodišča. Te primere vidim kot začetek našega pravnega dela na evropski ravni. S pomočjo projekta pri Mirovnem inštitutu bomo lahko tako delo nadaljevali.

*J. Z.: Veliko ste se angažirali na področju prava, od prevodov do interpretacij zakonov in odločb, do iskanja manjkajočih podatkov in dokazov. Pri tem pa je šlo tudi za veliko čustveno investicijo, saj ste imeli ves čas opravka z živimi zgodbami konkretnih posameznikov in posameznic.*

R. P.: Čeprav so izkušnje izbrisanih edinstvene, pa so glede življenjskih razmer, teptanja pravic in nedostopnosti do javnih storitev primerljive z izkušnjami priseljencev in z izkušnjami Romov. Vse te skupine doživljajo ekstremne oblike nasilja in kot soborci smo soočeni s situacijami, ko so resnično ogrožena njihova

življenja. Čez čas to občutimo kot težko breme na naših ramenih in njihove zgodbe postanejo naše osebne zgodbe. Verjamem, da pri pravem političnem angažiranju visokoleteči teoretski koncepti niso dovolj. Treba je ne le politično sodelovati, ampak tudi deliti vsakdanje izkušnje in skrbi, prakticirati solidarnost.

Denimo, Zvonkova zgodba je bila za vse nas pomembna izkušnja. Zvonko je naš mladi prijatelj iz italijanske romske skupnosti, s katerim smo šli skupaj v Evropski parlament (v okviru Karavane izbrisanih). Ob vrnitvi domov v Rim je bil tako srečen – nikoli prej v življenju ni potoval, saj je apatrid, oseba brez državljanstva. Le dva dni pozneje pa sta njegova sestra in njen fant umrli v požaru, ki je izbruhnil v romskem naselju. Za ta požar je bila kriva slaba opremljenost kontejnerjev, v katere italijanska vlada v zadnjem času naseljuje Rome. V takih trenutkih moramo stati ljudem, s katerimi sodelujemo, ob strani, kar pa ni vselej lahko. V zavzevanju za splošna načela in politične cilje ne smemo prezreti vsakdanjih potreb konkretnih posameznikov in posameznic. Tožbe na evropsko sodišče recimo ne bi mogli pripraviti, ne da bi z izbrisanimi delili številne osebne izkušnje, s čimer smo pridobili njihovo zaupanje.

*J. Z.: Julija 2006 je odvetniška pisarna Lana-Lagostena Bassi vložila tožbo v imenu 11 izbrisanih na Evropsko sodišče, novembra istega leta pa smo ustvarili nov politični dogodek, Karavano izbrisanih.*

R. P.: Že ko smo pripravljali tožbo, smo razvijali idejo o tem, da je treba pravni poti dati tudi politični okvir, predvsem odpreti to vprašanje v Evropskem parlamentu. Tudi ideja karavane in njena realizacija je bila kolektivno delo, seveda je vse skupaj temeljilo na pobudi izbrisanih. Italijanska poslanca v Evropskem parlamentu Roberto Musacchio in Giusto Catania sta bila navdušena nad idejo izbrisanih, da bi prišli v Evropski parlament v širši zasedbi, in tako smo dobili njuno uradno

povabilo. Izkušnja karavane je bila zelo bogata, 48 ljudi je na skupnem tridnevnem potovanju izvedlo celo vrsto srečanj, od Trsta, Tržiča (Monfalcona), pa do Pariza in Bruslja. Obiski v vseh treh parlamentih, Furlanije – Julijske krajine, Francije in Evropske unije so bili uspešni, a zdaj je treba premisliti o nadaljnjih aktivnostih in možnostih, ki jih je odprla karavana. Tega nihče ne bo storil namesto nas. Mi smo ta politični subjekt in pri tem so izbrisani ključni akterji. Izbrisani so si med seboj zelo različni, združuje jih zgolj negativna pogojevnost njihovega položaja.

*J. Z.: Se ti zdi, da so ljudje združeni na podlagi negativnega vidika njihovega bivanja ali na podlagi skupnega načina delovanja?*

R. P.: Verjamem, da velikanski potencial političnega boja izbrisanih še ni bil izkoriščen. Izbrisani so znanilci procesov krčenja pravic na različnih področjih in znanilci novih bojev. Za mnoge je ta povezava očitna: če branimo izbrisane, branimo tudi sebe, svoje pravice, čeprav

nismo bili izbrisani iz Registra stalnega prebivalstva. Čedalje več ljudi trpi tak ali drugačen izbris svojih pravic in vse bolj so izpostavljeni socialni negotovosti. Problem, ki preprečuje povezanost med ljudmi, je produciranje grešnih kozlov, ki je strukturna potreba naših družb. Ustvarjanje grešnih kozlov je način, kako vlade obvladujejo razmere naraščajoče negotovosti, je način preusmerjanja potencialno eksplozivnih razmer. V Sloveniji jim je uspelo ustvariti izbris. Izbris oziroma boj izbrisanih pokaže in izostri, kar se dogaja povsod, to pa je prekarizacija in zmanjševanje pravic. Zato je boj izbrisanih splošen boj za pravice. Njegova glavna značilnost je nasprotovanje neoliberalni logiki, privatizaciji storitev, ki so bile nekoč javne ali bi morale biti javne. Denimo, če se Milan Makuc (izbrisani prebivalec Slovenije in prvi tožnik v tožbi na Evropskem sodišču) zavzema za možnost dostopa do kakovostnih zdravstvenih storitev, to ni le njegov individualni boj, ampak boj za pravico do zdravstvenih storitev nasploh, od česar imajo korist tudi Slovenci in Slovenke. Verjamem,



Foto: Dare Čekeliš

Irfan Beširević (desno) na sestanku z evropskim komisarjem za pravosodje, varnost in svobodo Francom Frattinijem (levo) na sedežu Evropske komisije v Bruslju, 29. 11. 2006.

<sup>4</sup> V času intervjuja je bila tudi v Sloveniji objavljena podobna strategija. Minister za okolje in prostor Janez Podobnik in ljubljanski župan Zoran Jankovič sta 11. junija 2007 podpisala Sporazum o reševanju problematike naselij za posebne skupnosti na območju Mestne občine Ljubljana. Kot je pojasnil Jankovič, »gre za skupine, ki se ukvarjajo z dejavnostmi, ki so moteče in negativno vplivajo na okolje in vodovodno območje«, pri čemer so mišljeni Romi, še posebno pa romska skupnost iz Koželjeve ulice in družina Strojan. Našli jim bodo novo bivališče, predvidoma v industrijski coni Vič, kjer »bodo svojo dejavnost lahko opravljali še naprej«. Kot kaže, gre za podoben ukrep kot v Rimu: selitev nezaželenih skupin prebivalstva (Romov) iz mesta, v nekakšno človeško »deponijo«, kar pomeni načrtno segregacijo in ustvarjanje geta (STA v: [http://novice.siol.net/default.aspx?site\\_id=1&page\\_id=2&article\\_id=12070611182426101&cid=100&pgn](http://novice.siol.net/default.aspx?site_id=1&page_id=2&article_id=12070611182426101&cid=100&pgn)).

da je gibanje izbranih eno najpomembnejših v Evropi v tem trenutku, ne zaradi števila, saj je to le peščica ljudi, ampak zaradi tem, ki jih naslavlja, in raznolikih oblik delovanja.

*J. Z.: Vendar gredo težnje tudi v drugo smer, v opuščanje delovanja, kot kaže primer deportacije družine Berisha.*

R. P.: Pregarjanje Alija Berisha, ki ga je izvajalo slovensko ministrstvo za notranje zadeve, je bilo eden od primerov, ki so ustvarili pogoje za tožbo, ker je primer zares aktualen in urgenten. Ali Berisha je eden od izbranih in čeprav je ustavno sodišče prepovedalo deportacije izbranih, so mu bile vročene tri odločbe o odstranitvi iz države: v letih 2005, 2006 in 2007. Prvi dve antideportacijski kampanji sta bili uspešni, zadnja pa žal ne. Družino Berisha so deportirali v Nemčijo – kar vidim kot ponovitev izbrisa. Ko se je leta 1992 zgodil izbris, večina prebivalcev Slovenije o tem ni vedela ničesar, še danes imajo mnogi precej izkrivljene predstave. V nasprotju s takratno nevidnostjo izbrisa pa je bil primer Alija Berisha zadnje leto in pol ves čas na očeh javnosti. Vsi časopisi so poročali o njegovem primeru. Tudi posamezni poslanci v Evropskem parlamentu so dvakrat vložili poslansko vprašanje Evropskemu parlamentu: novembra 2005 in novembra 2006. Vsi so vedeli, da Ali Berisha kot eden od izbranih ne sme biti deportiran. Kljub temu so dru-

žino nasilno odpeljali v Nemčijo, in to brez javnega protesta. To je slab znak. Podobno opuščanje javnega delovanja je v zadnjem času opaziti v Italiji.

*J. Z.: Kaj se dogaja v Italiji, ko praviš, da gre za stagnacijo italijanskega antirasističnega gibanja?*

R. P.: Mestne in državne oblasti so pred kratkim v Rimu javno razglasile, da morajo Romi zapustiti mesto. Pri tem preganjanju pa so uporabile etnični koncept: Romi so zasedli simbolno mesto Judov in temnopoltih. Načrtujejo, da bi vse romske skupnosti preselili iz mesta na obrobje, v štiri, prav zanje zgrajena segregirana naselja, podobna taboriščem.<sup>4</sup> Menim, da je način, kako trenutno v Italiji ravna z Romi, še slabši od tistega, kar se je zgodilo v Ambrusu. Pri preganjanju romske družine iz Ambrusa je veliko medijev kritično poročalo, ravnanje vlade so obsodili preneka- teri intelektualci in intelektualke, predsednik Slovenije se je srečal z družino in ji izrazil podporo. Nič od tega se ne dogaja v Italiji, ko oblasti javno razglašajo sistem apartheida. Čeprav se mestne oblasti deklarirajo za politično sredinske ali leve in naklonjene kulturi človekovih pravic, pa uporabljajo jezik, ki je fašističen, in ukrepi, ki sledijo, so tudi taki. Najhujše pa je, da temu nihče ne nasprotuje. Tudi proti preganjanju romskih prebivalcev iz Rima nihče več ne protestira. Nekoč ni bilo tako. Na primer leta 2001, če nam je uspelo dobiti informacije o prisilnih selitvah Romov, ki jih je vlada takrat skrivala pred širšo javnostjo, smo se takoj, v nekaj urah mobilizirali. Občasno nam je uspelo preprečiti prisilne izselitve. V zadnjih nekaj mesecih pa je bilo gotovo 15 takih etničnih čiščenj mesta, ko so prebivalce razselili, romska naselja pa uničili. To se danes dogaja brez organiziranega javnega protesta. Še pred tremi leti to ne bi bilo mogoče. To odsotnost mobilizacije, upadanje antirasističnega gibanja, moramo razumeti kot simptom širših razsežnosti in raziskati vzroke.